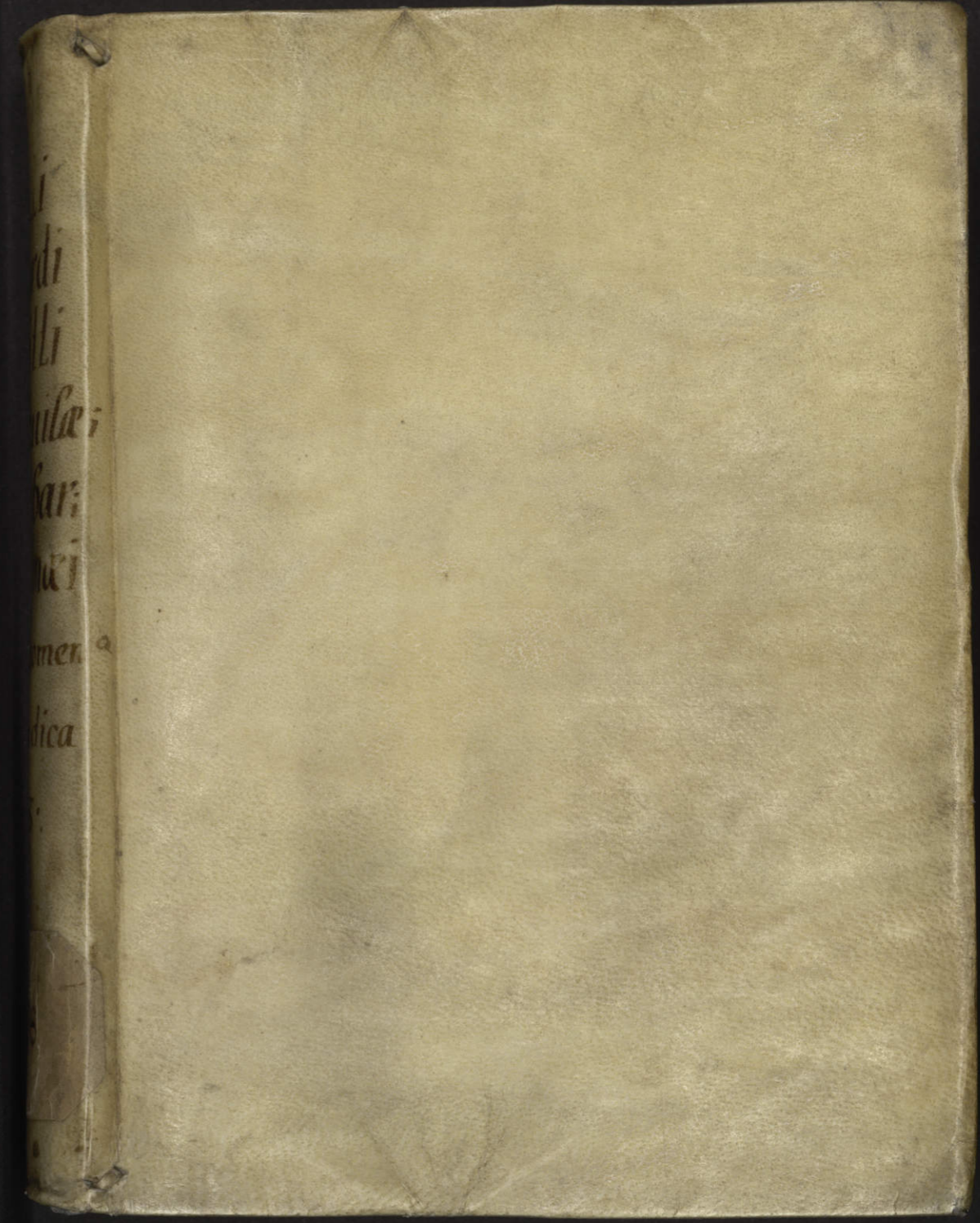
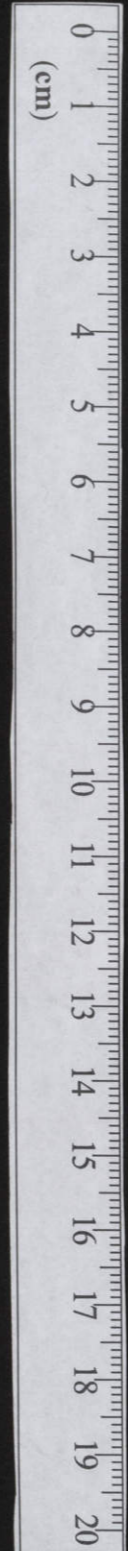

colorchecker CLASSIC

xrite

*di
li
ula;
sar;
ni
men
tica*

Apollini
Circardi
Rouilli
Mattenila
Camban
Stolomun
Prolegomen
Iuridica

8.

9726

i
di
li
ula;
bar;
uci
mer
lica

N^o ~~24079~~

XV. Siècle. N^o

~~721~~

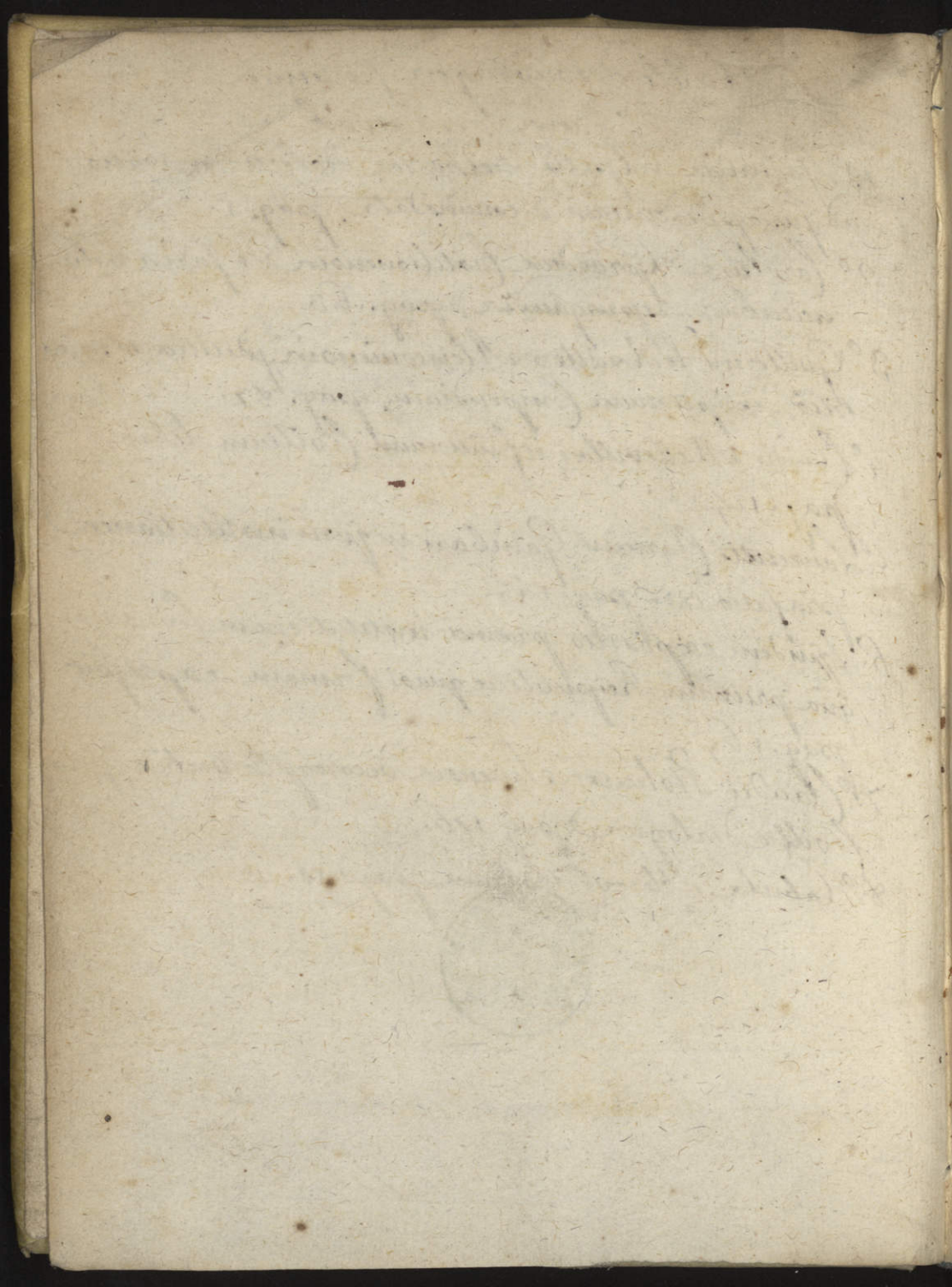
726

La dernière pièce seule
est incurable.

Table des ouvrages contenus
dans ce Recueil

- 1.º Joannis Apelli methodica dialectica ratio
ad juris prudentiam accommodata. pag. 1.
- 2.º Carolus Girardus Justilienensis de Juris volu-
minibus repurgandis. pag. 63.
- 3.º Guillelmi le Rouille Alenconiensis juris et iuris
-tricia descriptionum Compendium. pag. 47.
- 4.º Claudii Mallevillai definitionum Civilium liber
pag. 125.
- 5.º Laurentii Claricini Gambari in juris institutiones
præfatio &c. pag. 145.
- 6.º Ejusdem expositio præmii institutionum Civilium
qua primam Reipublicæ quasi formam expressit
pag. 165.
- 7.º Claudii Stolemaei Senensis de corruptis verbis; juris
Civilis dialogus. pag. 176.
- 8.º Tabula abbreviatarum pag. 190.

LAVRENTII CLARI CINI GAMBARI IN IVRIS institutiones Præfatio.

CVI ACCESSERVNT
Capita quædam, quæ perpendi debent ante
legitimam institutionum iuris
declarationem.

V I R T V T E

A
F
F
E
C
T
V
S

S
P
E
R
A
N
T
V
R.

BONONIAE, APVD ANSELMVM
Giaccarellum, M D L.

LAURENTII CLARII

CIVIS CAMBRARI IN IURIS

CVI ACCESSERVIT

CVI ACCESSERVIT

V I R T U

S
A
L
V
A
T
I
O
N
I
S

BONONIAE APUD ANSELMIUM

ILLVSTRISSIMO INNO.

centio de Monte felicitatem perpetuam

Laurentius Claricinus Gamba.

rus, D.

TE terq̄s quaterq̄s felicem Illu-
strissime Innocenti, cui præter na-
turam eximiam & Illustrem con-
tigerit, ut Iulio III. Pont. Opt.
& post hominum memoriam maxi-
mo ita charus ac iucundus sis, ut ab
eo diuitias, honores, magistratus, cæteraq̄s bona gene-
ris eiusdem, & postulare, et expectare possis. Neq̄s hæc
externa bona, quæ uelut organa sunt ad benè beateq̄s ui-
uendum, tibi, ut plerisq̄ serò contigerunt, sed mature, quo
sanè nomine mihi fortunatior uideris. Cæterum, quoniam
beatitudinis circulus, iuxta Peripateticorum sententiam,
quæ ad communem hominum sensum, pariter ac uitam ma-
gis congruere putatur, absolui nequit, nisi tres bonorum
ordines inter sese consentiant, sibiq̄s mutuis præsidijs fa-
mulentur, ad amplitudinis tuæ absolutionem perfectio-
nemq̄s (meo quidem iudicio) unicum studium, unica cura
deesse uidetur, ut id quod facis, facias, animi decora tibi
pares istius fortunæ magnitudine digna. In quã rem toto
animo, & studio omni tibi incumbendum est, quia hæc
animi bona, quæ uerissime & maxime bona nominamus,
neq̄s in Naturæ fauore, neq̄s in fortunæ indulgentia posi-

ta sunt, sed nostra solum cura, nostraque parantur indu-
stria. Monarchæ autem & Satrapæ possunt imponere
Diadema, sed ijdem mentem Rege dignam addere non
possunt. Rursus, generis claritas, aut populi fauor impe-
rium dare potest, peccius uerò Imperio dignum non po-
test, & tamen hæc si desint, qui mandarunt honorem, sar-
cinam addidisse uidentur, non dignitatem. Nam ita de-
mum admiranda quædam & eximia dignitas exoritur,
si nature fortunæque bona uirtutibus honestentur, Ma-
ximè itaque uellem Innocenti Illustrissime etiam atque etiã
cogites eum te in locum concessu & munere Deorum es-
se deductum, ut Decus, Immortalitas, Imperium, Opes, Di-
gnitas, Felicitas in manu tua sint, modò tibi ipsi nõ defue-
ris. Non deeris autem, si nihil tibi magis expetendum in
uita, quam uirtutem, & abstinentiam, & studium ueræ
sapientiæ duxeris, quam quidem ad rem te sæpenumero
pro mea in te obseruantia & cultu uarijs argumētis hor-
tatus sum, nimirum intelligens ad absoluendum amplitu-
dinis tuæ ornatum nihil aliud defuturum, quam uirtutem
ipsam, quæ per se laudabilis est, & sine qua nihil laudari
potest. Nec hoc meo qualicumque officio, quo nimio quo-
dam in te amore usus sum (scis enim. eiusdem hominis nõ
esse pudere simul & amare) contentus fui, sed in tui gra-
tiam libellum quendam scripsi, quo ueluti instrumento tu
nihil aliud fortasse, in hac præsertim ætate congruentius
aut aptius habere poteris ad ciuilem disciplinam adipiscẽ-
dam. Huic libello extremam (quod aiunt) manum breui

imponam, si rem tibi minimè ingratam me facturum sen-
 sero, Interim receptam consuetudinem secutus, qua solent
 homines hoc resurrectionis Dominicæ festo munuscula
 quepiam missitare, quæ nescio quid lætioris ominis affer-
 re creduntur illis ad quos mittuntur, Præfationem quan-
 dā in iuris institutiones, quā superiori Autumno lucubra-
 ui, ad te mittere decreui. Puta hanc esse munus aliquod
 cerasaceum, Adieci capita quædam, quæ perpendi de-
 bent ante legitimam institutionum iuris declarationem.
 Puta hæc esse mala cydonia ex pauperis quidem, sed ta-
 mē tibi semper addicti, dediti, atq; obstricti hominis hor-
 to selecta. Sint autem hæc rusticana munuscula, tan-
 tisper mei in te animi qualecunq; documētum, dum
 dabitur aliud utriq; nostrum dignius. Iam Vale
 feliciter, Valebis autem feliciter, si in ciuilibus
 scientiæ studio perpetuum uitæ tuæ domi-
 cilium constitueris. Hoc enim si feceris
 quod te facturum confido, rem te, id
 est, Principe dignā feceris, tuiq;
 studiosis, inter quos ego uel
 primas profiteor, immorta-
 le gaudium attuleris.
 Bononiæ Non.
 April.
 M D. L.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

PRAEFATIO LAURENTII ⁴

Claricini Gambari, cum Iuris In-
stitutiones domi capit
praelegere Mense
Octobri

Anno M D. XLIX.

IN More institutoq; nobilissi-
mae Bononiensis Academiae po-
situm est, ut studiosi singulis an-
nis de legum laudibus & digni-
tate admoneantur, & sicut in
ipsis bellorum congressibus so-
no tubae equi ad bellum animantur, sic praeepto-
ris uoce candidati ipsi ad germani Iuris, ueraq;
Iustitiae cognitionem accendantur. Quid enim
est dignius Iureconsultis, praesertim ijs, qui docen-
di munus susceperunt, quam ante omnia de ipsis
legibus aliquid dicere, eisq; iustam & debitam lau-
de tribuere, sine quibus nec domus ulla, nec ciui-
tas, nec gens, nec hominum uniuersum genus sta-
re, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus po-
test? aut quid rursus bonis ingenijs conducibilis
esse potest, quam huiusmodi conciones? Nunc ue-
ro & si Institutum hoc magnopere probem, ta-
men quoniam uisum est pauorem pestis animos
hominum intrasse, placet uos potius breuiter ad-

PRAEFATIO IN

monere, ut animum uestrum aduersus istos terrores in primis obfirmetis, uosq; ita comparetis, ut nihil mali uobis euenire posse existimetis, si iustitiam colueritis, quæ, si mortem uos ægrè ferre animaduertet, dupliciter uos esse iniustos diceret, quum & alienū appeteretis, qui mortales nati, conditionem postularetis immortalium, & grauius ferretis uos, quod utendum acceperitis, redidisse. Non est igitur recusandum quominus ea, qua nati estis, conditione uiuatis, atq; eò magis quòd præsidia uobis uolētibus defutura nō sunt, eaq; facillima, & in uobis sita. Nā inter alia aderūt fidentia despicientiaq;, quarum altera uires, atq; animos ubiq; suggeret, Altera autem mala omnia contemnenda suadebit, cunctaq; præter uirtutem pro nihilo ducenda monebit.

Omnem itaq; pauorem ex animis uestris pellite ac C. Cæsarem uobis imitandum proponite, & quemadmodum ipse, ut est apud Lucanum, inter arma, tubas, & classica humana omnia inferiora esse uirtute existimauit, atq; ideo bonis studijs sepe uacauit, sic uos decet inter hos inanes rumores cohibere motus animi turbatos, & existimare nihil magis uobis expetendum esse, quàm uirtutem ipsam, ex qua honestæ uoluntates, sententiæ, omnisq; recta actio proficiuntur.

Hæc præfatus, dicendum est, cur in præsentia iu

ris institutiones interpretādas susceperim, & qua
ratione id facere instituerim.

Summi quidam uiri & clarissimi ciues petierūt
à me & pluribus uerbis rogauerunt, ut aliquid tē-
poris clientibus meis surriperem, illudq̄ in exer-
cendis eorum filijs in ciuili disciplina consume-
rem. Ego uerō quamuis bene de his optimis &
amicissimis hominibus mereri cuperem, princi-
pio tamen mihi in animum inducere non poterā,
ut eorum precibus cederem. Porrō causa quam-
obrem id nō facerem ea est, quod ipsi exigebant
à me, ut ab iuris institutionum interpretatione
initium facerem. Nam neq̄ æquum, neq̄ admo-
dum facile uidebatur memet iam agendis in foro
causis assuetum ad iuris institutiones siue clemen-
ta reuocare. Verū̄ cum hi rogandi finem non fa-
cerent, uisum est mihi uehementer inhumanum
esse, summorum uirorum ac clarissimorum ciuiū
uoluntati morem non gerere, atq̄ ideo decreui
ad hęc iuris rudimenta paulisper animum reuoca-
re ac demittere.

Quòd igitur uobis ac uniuersæ Reip. faustum,
felixq̄ sit, dabo operam, si modò assequi potero,
ut simplici oratione, & ea quidem expedita, iuris
Institutiones, quas Iustinianus sacratissimus Prin-
ceps primum locum in legali studio sibi uendica-
re uoluit, apertissimè, & planissimè uobis explicē

neglectis interim ijs, ex quibus aut nulla aut per quam exigua utilitas ad uos redire possit, atq; in his Iuris Institutionibus exponendis & interpretandis curabo, quantum fieri poterit, ut Iuris ciuili artem non modo in animis uestris, sed etiam in oculis, conspectuq; uestro exponam. Præterea Institutiones ipsas in breues conclusiones, quas Iuris Interpretes notabilia, aliqui epitomas, nonnulli enunciatas siue axiomatas uocant, redigam, quo uoluptate aliqua, aut certe minori labore discere, & facilius diutiusq; elementa ista memoria tenere ualeatis. Hæ enim conclusiones Indicis uice eorū omnium, quæ à Iustiniāno in his institutionibus dicta, & precepta sunt, esse poterunt. Quare labor hic noster non incipientibus tantum, uerū & in arte prouectioribus, mea quidem sententia, frugifer, fructuosusq; futurus est, & si Dijs placet, etiā uoluptuosus, siquidem, Aristotele authore, illa, quæ intelligentiam nobis facile pariunt, iucundissime audiuntur.

Hæc sunt adolescentes optimi, quæ hoc anno, quando præ negotiorum multitudine, quibus distrahor, publicè non licet, intra domesticos parietes ea fide & diligentia traditurus sum, ut sperem posse percipi atq; intelligi. Sed antequam ea tradam, ex Iustiniāni sententia scire uos uolo, Iuuenes, oportere prius animas, & postea linguas fieri

erudititas, quare principio uobis adnitendum omnibus uiribus erit, ut animum uestrum uitijs, & prauis affectibus exutum curetis.

Deinde, quoniam Iurisprudencia neq; uult contemni alias bonas disciplinas, neq; percipi sine magna scientia multarum aliarum facultatum potest, uos hortor, moneoq; Adolescentes optimi, ne ante ad Iurisprudenciam comparandam ingrediamini, quam bonas artes, & praesertim Arithmeticam, Dialecticam, & moralem (quam appellant) philosophiam degustaueritis.

Etenim quantum Iuriscōsulto euenturū sit boni, si Arithmetica Iuris ciuilibus studio tanquam ancillula adiūgatur, In oratione, de laudibus, & utilitatibus Arithmeticae satis superq; ni fallor, ostēdi.

Dialectica uero ea est (Cic. teste) quae per omnes partes sapientiae manat & funditur, quae rem definit, genera dispertit, sequentia adiungit, perfecta cōcludit, uera & falsa dijudicat, disserēdi ratio & scientia. Ex qua cum summa utilitas existit ad omnes res ponderandas, tum maximè ingenua delectatio, & digna sapientia. Hāc eandem & Aristoteles omnium sciētiarum uelut quoddam organum appellat, quippè quod nemo sine eo Instrumento ad ullam scientiā possit accedere. Quare, quid obsecro sine ea siue publicè, siue priuatim lus professuri sitis, res obscuras & intricatas, quae

P R A E F A T I O I N

in Iure nostro infinitæ sunt, iudicare speretis? aut graues controuersias explicare? Arbitror itaq; uobis omnino istac quoq; opus esse ad rem, quam paramus arte.

Philosophiam insuper & illa ratione nobis nouisse expedit, quòd leges, quæ nuda Magistratuū præcepta continent, neq; causas, neq; rationes plerunq; subiiciunt. Philosophia autem demonstrationes causasue', quæ præceptis à natura posita sunt, diligenter inquirat, deq; his omnibus consultare solet. Quocirca, si Ciceroni credimus, Iuris ciuilis disciplina ex intima philosophia hauriēda ē, quæ quidem philosophia, & hoc nomine magis prodest, quòd non breui dicto perinde atq; leges rē ipsam cōcludit, atq; præfinit. Verū longa illius tractatio tū in præuestigādis rerū causis, tū in cōsiderando naturæ ordine, tum in cōtēplāda uirtutis pulchritudine, mirum in modum studiosorū animos ad uirtutem amplectēdam allicit, & excitat, eosq; ita mites efficit, ut hic iure optimo uerbum illud, *Studia abeunt in mores*, citari possit.

Cæterum, non existimetis me summam in uobis philosophiam, Dialecticam, Arithmeticamq; desiderare, sed in huiusmodi artibus uos eatenus progredi debere existimo, quatenus ex eis, si quando usu uenerit, quicquid in tractatione Iuris, aut administranda Repubilca propositum fuerit, uel

iudicare, uel probare facile possitis, & ualeatis.

Indicauì uobis ea, quæ hoc anno (si diuina faue-
rint) priuatim tractaturus sum, Deinde admonui
uos de Iustiniani præcepto, quo iubemur ad Iuris
artem prophanis animis accedendum non esse.
Deniq; uos breuiter hortatus sum ad eas artes de
gustandas, sine quarum notitia nemo plenus &
absolutus Iurisconsultus esse potest.

Vos autem si Iurisprudentiæ, qua nihil melius,
neq; pulchrius, neq; maius rebus humanis diuini-
tus contigit, quæ & rei amplificandæ compendia-
ria uia est, & tantum oblectationis subministrat,
quantum humanus animus capere potest, admira-
tione atq; amore tenemini, profectò toto pectore
complecti debetis Iuris Institutiones, quæ & per
se multum habent dignitatis utilitatiscq;, & aditū
patefaciunt ad Iurisprudentiam capescendam, in
quam quidem Iurisprudentiam si omni cura incu-
bueritis, certum est non fore irritos labores ue-
stros, sed salutare uobis & alijs, quippè quòd Iu-
risprudentia ea est, quæ nobis decus, gloriam, au-
thoritatem, opesq; conciliat, quæq; nos uicissim
amicis, patriæ, atq; adeo mortalium generi, non
mediocrem utilitatem affere possumus, quo nihil
potest homini melius, aut gloriosus contingere.
Precor ut Deus Opt. Max. studia uestra benè for-
tunet, uosq; omnes incolumes seruet.

CAPITA, QUAE PERPENDI DE
bent ante legitimam institutionum
iuris declarationem.

*Prefatio causam continens, quam obrẽ institutionũ argumen-
tum eo quo fit, modo explicetur.*

MOS antiquus ad hanc usq̃ diem m̃a
sit, ut quicunq̃ aliorum scripta enar-
randa suscipiunt, ijdem ferẽ omnes
in initio cuiusq̃ operis nonnulla dili-
genter quærere soleant, non ut ipsi quicquam ad-
didisse uideantur, sed solũ attentiores, & docilio-
res ut reddantur ij, qui legunt, quĩue audiunt. Ea
uerò sunt huiusmodi. Propositum in ea scriptione
authoris. Vtilitas rerum, quæ illic continentur.
Cur eum indicem opus habeat. An legitimum
sit. Diuisio eius in capita, partesq̃. Nec non ad quã
potissimum philosophiæ partem pertineat. Qua-
re ego, qui Iuris ciuilibus Institutiones interpretan-
das suscepi, morẽ ingeniosorũ eruditorumq̃ ho-
minũ secutus, antequàm ea dicere exordiar, quæ
suscepti à nobis operis propria esse uidẽtur, ipsa-
rũ Institutionũ argumẽtũ hoc ordine exponam.

*Quæ in exponendo institutionum argumento obseruabun-
tur, & quibus rationibus.*

I N primis, qua mente quaq̃ ratione Institutio-
nes scriptæ fuerint, paucis ostendam. Nam, ut

Amonius ait, si quis propositum, siue scribentis intentionem ignorarit, pigrescet, medioq̄ in cursu stabit, ueluti is, qui eo proficiscitur quo nescit.

Deinde, quia in tractatione literarum, insania est attingere Authorem, qui nostris studijs nihil sceneret, studiosos commonefaciam de fructu; quem ex Iuris civilis Institutionibus petere nos conueniat.

Adijciam insuper quam uim habeat hic titulus, Institutiones, propterea quod ex titulo quoq̄ Authoris intentio deprehendi solet. Fertur autē Plinium existimasse, scriptorem oportere titulū Instituti operis sæpe legere, seq̄ identidem interrogare, quid cæperit scribere, quia uidebat multos argumenti oblitos non immorari inchoatæ materiæ.

E re quoq̄ studiosorum esse futurū arbitror in initio ipsos admonere, ne clausis, quod dici solet, oculis omnem librum accipiant, qui elegantem inscriptionem præ se ferat, sed Medicorum potius consuetudinem imitentur, quibus nō satis est titulus, quem Pyxides præ se ferunt, Verū olfaciunt, tractant, degustant, & modis omnibus explorant, ne fortè decepti Inscriptione, Venenum accipiant pro remedio, lutum pro unguēto, Quo circa uidebimus, num hæ Institutiones Iustiniano falsò adscriptæ fuerint.

Mox, cum nulla res sine diuisione dilucidè & perspicuè explicari possit, Institutiones ipsas in partes diuidam, & tanquàm animantis alicuius in sua membra breui dissecabo.

Postremò, ad quam philosophiæ partem Iuris ciuilis Institutiones referri debeant Indicabo, sic enim fiet, ut ubi maximè Institutiones ipsæ conferant, optimè cognoscatur.

Qua mente, quaq; ratione institutiones scriptæ fuerint.

CVR hunc ordinem obseruare decreuerim dictum est, nunc autem ea exponenda sunt, quæ ad argumenti Institutionum explicationem pertinent, & uidendum in primis est consilium Iustiniæ, & quid propositum in animo haberet, cū hosce quatuor Institutionum libros componere Iussit. Id quod ex proœmio Pandectarum, & alijs plerisque locis erui, intelligiq; manifestò licet. Postea autem quàm Iustinianus omnia ea, quæ ex antiquo Iure penè toto per contrarias Interpretantium sententias conturbato probanda uiderentur, in quinquaginta digestorum siue Pandectarum libros, & in alterum uolumen, quod Codex inscriptum est, redigi curauit, existimans se propterea non satisfecisse omnibus, nisi pro faciliiori Iuuenum eruditione planam quandam uiam & ad Ingrediendum expeditam iuris artem cupiētibus

bus præstrueret, mandauit Triboniano gloriosissimo magistro, & exquæstoribus sacri Palatii, nec non Theophilo, Dorotheoq; uiris Illustribus, & Antecessoribus, ut has Iuris ciuilibus Institutiones componerent, quæ totius legalis disciplinæ primæ essent elementa, & ex quibus iuri operam daturi citra fastidium, magnumq; laborem Iuris ciuilibus artem summatim & per compendium haurire ac percipere queant.

De fructu, quem ex Iuris Institutionibus petere nos conueniat.

CVM permagni inter sit discentium, si is, qui rudes discipulos, atque adhuc integros, erudiendos, ac instituendos suscipit, nihil prius faciendum sibi proponat, quàm ut ab initio scientiæ, qua de agitur, principia doceat & explanet (ex hoc enim tanquam rei ipsius seminario extrema quæ alioquin cognitu difficilia erant, facile intelligi possunt) quis non dignissimas lectu iudicare queat Institutiones has, quibus clari illi, præstantesq; Viri ex Iustiniani præcepto quicquid de personis, rebus, & actionibus ad Pandectarum, & Codicis Interpretationem necessarium Tyronibus uidebatur, miro compendio artificioq; complexi sunt? Ego uero etiam sæpe relegendas, & ad uerbum ediscendas censeo. Et diligentiam hanc ma

621
ximè profuturam arbitror, quia plusquam dimi-
dium Iurisprudentiæ tenet is, qui in his Institutio-
nibus mediocriter exercitatus est.

De institutionum civilium titulo.

AC de præcipua Institutionum authoris intē-
tione, & de utilitate, quæ ex ipsarum Institu-
tionum lectione proventura sit, hæctenus. Nunc
quod consequens est, considerandum est, quã vim
habeat operis titulus. Institutiones itaq; definito-
re Valla, sunt præceptiones, quibus aliqua re insti-
tuuntur & docentur homines, ut libri à Quintilia-
no, ac Lactantio, multisq; alijs authoribus inscri-
pti de Institutione oratoria, siue alio nomine atq;
materia, sed Institutiones Iurisconsultis sunt præ-
ceptiones illæ, quibus prima uestigia cuiusq; scien-
tiæ mediocriter traduntur, quare Institutiones
hoc loco pro instructione totius legalis scientiæ
prima uestigia continente accipi debere, Iustinia-
nus noster author est, qui præterquã quòd dicat
eas uniuersi iuris fundamenta atq; elementa esse,
confirmat etiam in eis breuiter exponi, quid olim
prisca iuris authoribus placuerit, quid deinde
usu cōtrario in dissuetudinē uelut obliteratedū abie-
rit, quidq; rursus à Principibus, rerum uicissitudi-
nes considerantibus, in lucem ac forum sit reuo-
catum.

*Institutiones civiles, an Iustiniano falso
adscriptæ fuerint.*

HAS autem Institutiones non fuisse Iustiniano falso adscriptas testimonio ipsius, multorumq; doctissimorum hominum ita confirmari potest, ut longiori disputatione opus non sit, Quare pergamus ad aliud, ac de dispositione, & harum Institutionum æconomia breuiter uideamus.

*Quid in Iuris Institutionibus tradatur, &
quo ordine.*

Sequitur, ut quid in his Iuris Institutionibus tradatur, & quo ordine, summatim uideamus. Sed si prius Intellexerimus, Iustinianum in his iuris Institutionibus edendis illas primùm constitutione quadam sua confirmasse, approbasseq;, Deinde tyrones ad Iurisprudentiæ studium ab utili, & honesto animasse.

Quoniã igitur cõstat magnã uim habere ad mores emendandos, auctoritatemq; legibus acquirendam præmia legum, quæ appellant, Principio præmij loco Iustitiæ & Iurisprudentiæ descriptio traditur.

Secundo loco commendatur methodus, qua primum facili ac simplici uia, post deinde exactissima, diligentissimaq; Interpretatione singula explicantur.

421
Tertio autem loco, docemur tria iuris esse præcepta, ad quæ, quicquid in Iure ciuili cautum, responsum, constitutum ué est, omnino referri solet, nempe hæc, Honestè uiuere, Alterum nõ lædere, Ius suum cuiq; tribuere .

Post hæc, Iuris diuisione adhibita, aliud esse Ius publicum traditur, aliud Ius priuatum. Et quid sit Ius publicum, quid ué priuatum paucis exponitur.

Tum, ommissa iuris publici tractatione, quoniã Ius priuatum ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuili constat, harum Iuris priuati partiũ explicatio subijcitur .

Rursus, priuatum Ius in scriptum, & non scriptũ diuiditur, Dein, singulæ Iuris scripti partes, quæ quidẽ sunt hæc, Lex, Plebiscita, Senatus consulta, Principum Placita, Magistratum edicta, & Responsa Prudentum descriptionibus explicantur.

Deinceps, altera Iuris species, quæ ex non scripto constat, qualis sit, ostenditur. Subijciturq; præterea ratio quamobrem Ius ciuile in duas species distributum fuerit .

Exin, Ius naturale Immutabile esse, Ius autem ciuile sæpe mutari solere, uel tacito populi consensu uel alia lata lege breuiter indicatur .

Postremò, ut ij, qui ad Iurisprudentiæ uiam affectarent, quasi ante cognoscerent quibus de rebus agendum esset, omnem non modò Institutionũ,

sed etiam uniuersi Iuris materiam in personarū, rerum, & actionum tractationē consumi dicitur, deq̄ his tribus præcipuis locis omnium disputationum iuris ciuiliſ separatim differendum proponitur.

Atq̄ hæc in summa sunt ea ferè omnia, quæ cū in titulo de Iustitia & Iure, tum in titulo de Iure naturali, gentium, & ciuili planè, ac dilucidè proœmij loco Iuuentuti traduntur.

His ita positis, longum esset si diuisiones omnes, ac definitiones personarum, rerum, & actionum, quæ in his Institutionibus continentur, percurrere uellem, quare breuitati consulens harum rerū obseruationem prætermittam, præsertim quòd magis idoneo loco de his omnibus differendum est. Tantum uisum est nunc recensere Institutionū titulos prout unicuiq̄ Iuris parti subijciuntur, quo fusa partibus res lateq̄ patens, in angustum redigatur, ac sub conspectum unū omnis detur.

Rubricæ omnes primæ Institutionum partis.

Tractatio igitur de Iure personarum, extat in titulis, quos iam subijciam.

- , De Iure personarum.
- , De Ingenuis.
- , De libertinis.
- „ Quibus ex causis manumittere non licet.

- 221
- „ De lege Fusia Caninia tollenda .
 - „ De ijs qui sunt sui, uel alieni iuris .
 - „ De Patria potestate .
 - „ De Nuptijs .
 - „ De Adoptionibus .
 - „ Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur .
 - „ De Tutelis .
 - „ Qui testamento tutores dari possunt .
 - „ De legitima agnatorum tutela .
 - „ De capitis diminutione .
 - „ De legitima patronorum tutela .
 - „ De legitima parentum tutela .
 - „ De fiduciaria tutela .
 - „ De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur .
 - „ De autoritate tutorum .
 - „ Quibus modis tutela finitur .
 - „ De Curatoribus .
 - „ De Satisfactione tutorum uel curatorum .
 - „ De excusationibus tutorum uel curatorum .
 - „ De suspectis Tutoribus uel curatoribus .

Rubricæ omnes secundæ Institutionum partis .

Tituli autem continentes alteram Iuris partē,
idest, rerum tractationem sunt hi.

- „ De rerū diuisione, & acquirēdo ipsarū dominio
- „ De rebus corporalibus, & incorporalibus.

- ” De seruitutibus rusticorum prædiorum
- ’ De Vsfuuctu.
- ’ De Vfu & habitatione.
- ” De Vfcupationibus, & longi tēporis præfcriptio-
nibus.
- ’ De donationibus.
- ’ Quibus alienare licet uel non.
- ’ Per quas personas nobis acquiritur.
- ’ De testamentis ordinandis.
- ’ De militari testamento.
- ” Quibus non est permiffum facere testamentū.
- ’ De exhæredatione liberorum.
- ’ De hæredibus Inftituendis.
- ’ De uulgari fubftitutione.
- ’ De pupillari fubftitutione.
- ’ Quibus modis testaments infirmantur.
- ’ De Inofficiofo testamento.
- ’ De hæredum qualitate & differentia.
- ’ De legatis.
- ’ De ademptione legatorum.
- ’ De lege Falcidia.
- ” De fideicommissarijs hæreditatibus: & ad S. C.
Trebellanum.
- ” De fingulis rebus per fideicommissum relictis.
- ’ De Codicillis.
- ” De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur.
- ’ De Légitima agnatorum fucceffione.

- 170
- „ De Senatusconsulto Tertulliano.
 - „ De Senatusconsulto Orficiano.
 - „ De successione cognatorum.
 - „ De gradibus cognationum.
 - „ De seruili cognatione.
 - „ De successione libertorum.
 - „ De assignatione libertorum.
 - „ De bonorum possessionibus.
 - „ De acquisitione per arrogationem.
 - „ De eo, cui libertatis causa bona addicuntur.
 - „ De successione sublati, quæ fiebāt per bonorum uenditiones, & ex Senatusconsulto Claudio.

Rubricæ omnes tertiæ Institutionum partis.

Porro, tertia Iuris pars, quæ actiones cõplectitur atq; præcedentes eas obligationes, his titulis absoluitur.

- De obligationibus.
- Quibus modis re contrahitur obligatio.
- De Verborum obligationibus.
- De duobus reis stipulandi & promittendi.
- De stipulatione seruorum.
- De diuisione stipulationum.
- De Inutilibus stipulationibus.
- De fideiussoribus.
- De literarum obligatione.

De obli

- ” De obligationibus ex consensu.
- ’ De Emptione & ueditione.
- ’ De locatione & conductione.
- ’ De societate.
- ’ De mandato.
- ” De obligationibus, quæ ex quasi contractu nascuntur.
- ” Per quas personas nobis obligatio acquiritur.
- ” Quibus modis tollitur obligatio.
- ” De obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.
- ’ De ui bonorum raptorum.
- ’ De lege Aquilia.
- ’ De Iniuriis.
- ” De obligationib⁹ quæ ex quasi delicto nascuntur
- ’ De actionibus.
- ” Quod cū eo, qui in aliena potestate est, negociū gestum esse dicitur.
- ’ De noxalibus actionibus.
- ” Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.
- ” De ijs per quos agere possumus.
- ’ De satisfactionibus.
- ” De perpetuis & tēporalibus actionibus, & quæ ad hæredes & in hæredes transeunt.
- ’ De exceptionibus.
- ’ De replicationibus.
- ’ De Interdictis.
- ” De pœna temerè litigantium.

221
' De officio Iudicis.

, De publicis Iudiciis.

Hactenus, singulas, quæ in Iuris Institutionibus sunt, rubricas, (sic enim appellant) breui quadam enumeratione ante oculos posui, quo uos ipsarū institutionum materiam facilius animo percipere, & memoria custodire ualeatis.

Philosophiæ diuisio, & ad quam ipsius philosophiæ partem

Iuris Institutiones referri debeant.

Superest indicare ad quam philosophiæ partē iuris ciuilibus Institutiones referri debeant. Fiet autem id non incommode, si quædā paulo altius repetendo à uulgatissima illa philosophiæ diuisione inceperimus.

Philosophia itaq; in duas diuiditur partes, quas speculatiuam, & actiuam uocant.

Speculatiua philosophia uniuersas res, & entia, (quæ dicunt) examinat, atq; perpendit, ea porro triplex est, quandoquidem Physiologiā (sic enim nominant) Theologiam, & Mathematicam complectitur.

Physiologia de Physicis, idest, de naturalibus rebus disputat.

Theologia uerò de Methaphysicis, idest, de supranaturalibus tractat.

At Mathematica disciplina quatuor discipli-

nas continet, Arithmetica, uidelicet: quæ numeri
 randi artem atq; uniuersam numerorum uim ex-
 plicat, Musica, quæ sonorum concentus, atq; ar-
 moniam discernit, Geometria, quæ terræ, & alia-
 rum rerum metiri magnitudinem Instituit, Astro-
 logiam, quæ Cœli, atq; astrorum motus certa na-
 turæ lege inuariabiles esse docet.

Actiua deinde, præcepta totius humanæ uitæ pro-
 sequitur, & hæc trifariam se habet, alia est enim
 quæ nūcupatur Ethica, alia Oeconomica, alia Po-
 litica.

Ethica ad naturam, ad mores, & ad omnem ui-
 tæ consuetudinem accommodata est,

Oeconomica, de re familiari agit,

Politica, rationem, atq; prudentiam Reip. gerē-
 dæ nobis demonstrat, ostenditq;.

<i>Philosophia.</i>	<i>Speculatiua.</i>	<i>Phisica.</i>	<i>Arithmetica.</i>
		<i>Metaphisica.</i>	<i>Musica.</i>
		<i>Mathematica.</i>	<i>Geometria.</i>
		<i>Ethica.</i>	<i>Astrologia.</i>
	<i>Actiua.</i>	<i>Oeconomica.</i>	
		<i>Politica.</i>	

Hæc sunt ea, quæ de ipsius philosophiæ diuisione
 summam dicere institui. Nunc autem ad ea
 quæ ad rem nostram maximè pertinere uidentur
 ueniamus.

Quum Reip. administratio sit uerus Iurispru-

221
dentiaꝝ scopus ac finis, non ineptè fortè Iuris ars ad eam tantum philosophiaꝝ partem referri posset, quæ rationem atq; prudentiam Reip. gerendæ cõtinet, sed quoniam ars hæc iuris modo quodam circa cognitionem communiter omnium, quæ ad uitam, atq; mores pertinent, uersatur, eã sub uniuersam moralem philosophiam referre placet. Hæc enim iuris ars non modò docet præcepta de publicis totius ciuitatis moribus, sed & de domesticis, & uniuscuiusq; proprijs, quamquàm præceptio de publicis moribus proprium eius artis officium atq; munus est.

Iam quoniam uidimus ad quã philosophiaꝝ partem ars Iuris referenda est, cuius facile Iudicare est, quo referendæ sint Institutiones, quæ miro quodam ordine atq; compendio ipsius artis summam continent.

Possẽm persequi multa alia ad Institutionum argumentum pertinentia, sed hæc, quod ad hunc locũ attinet, ãnotasse pro Instituto nostro satis sit.

Propositio, per quam dicitur de iuris ciuilibus libris, deq; nonnullarum notarum interpretatione paucis agendum esse.

Quia nihil tam leue est, quod mihi fastidium afferre possit, si modò id discipulis accommodatum atq; utile futurum sit, Institui aliqua de iuris Romani ordine hoc loco, quàm breuissimè

potero , præloqui , simulq̄ uos de abbreviaturis,
 (quas appellant) quæ passim apud Iuris Interpre-
 tes dispersæ inveniuntur, præmonere, priusquam
 ipsius Iuris Institutiones exponam, atq̄ explicem.
 Est autem sua etiam studijs (ut ita dicam) Infan-
 tia atq̄ pueritia, quæ si negligatur , uix datur ma-
 ioribus locus, quocirca uelim uos, si meis fidelissi-
 mis atq̄ amantissimis consilijs parere statuistis,
 huc paululũ animum aduertere, sic enim fiet spe-
 ro, ut quod summè optatis, ad leges non nisi para-
 ti & meditati accedatis.

Vniuersum igitur Ius ciuile in quinque uolumi-
 na digestum est, quorum nomina sunt hæc.

- Institutiones.
- Pandectæ, siue Digesta.
- Codex.
- Nouellæ cõstitutiões, quas uulgo
 Authenticum appellant, Et
 Liber, quo feudorum leges com-
 præhenduntur.

De Pandectis.

P Andectæ siue digesta, summam eorum conti-
 nent , quæ ab urbe condita usq̄ ad Iustiniani
 tempora cauta, edicta, sancitæue, Itemq̄ à priscis
 Iureconsultis de Iure responsa fuerant, exceptis ta-
 men Sacratissimorum Principum constitutioni-

bus. Nam singulorum magistratum siue Iudicū
leges, et responsa prudentum in duobus penè mil
libus libris conscripta erant. Quare Iustinianus,
ut magnum illud Iuris mare, quod etiā per cōtra
rias Interpretum sententias cōturbatum erat, ho
minibus expositum esset, totam ueterem pruden
tiam intra quinquaginta librorum numerum re
digendam curauit, eumq̃ Codicem Digestorum
siue Pandectarum uocabulo nuncupauit.

Pandectæ autē Græcis sunt, quod nos Digesta
dicimus, sic dictæ, quòd omnes ferè leges capiāt.
Inscriptio quidem satis superba est, magnaq̃ pro
mittit, & digna, Iuxta Plinium in Præfatione na
turalis hystoriæ, propter quam uadimonium de
feri possit, hoc est, cuius gratia omnia sint post ha
benda uel maxime serua.

Rursus et illud ignorandum non est, quòd in
quolibet ex his quinquaginta libris, in quos anti
quum Ius digestum est, sunt plures & separati ti
tuli, uulgo rubricæ uocantur, Ita nūcupatæ quòd
rubro colore depingi soleant. Item sciendum est
huiusmodi titulos in plura capita distinctos esse,
quæ quidem partes communi uocabulo leges ap
pellantur, & hæ, si plures res complectuntur, in plu
res quoq̃ secantur partes, quæ consentiente usu,
paraphrahi nominantur. Ponuntur autem hi ad
separandas res à rebus, quæ inconnexæ concur

runt, quemadmodum in Catalogo loca à locis, re-
giones à regionibus, in Agone præmia a' præmi-
is separantur.

De Codice.

Codex Iustinianus, eas præteritorum princi-
pum atq; ipsius Iustiniani constitutiones con-
tinet, quas Idem Iustinianus legum uim in futu-
rum habere uoluit. Codex autem iste partitur in
duodecim libros, qui subinde & ipsi uarios titu-
los, leges, paragraphosq; habent. Insuper huic Co-
dici passim insertæ sunt quædã nouellæ constitu-
tiones, quæ non leges, sed Authentica appellan-
tur, tametsi solum nomine à legibus differant.

De Institutionibus.

Institutiones uerò quas uulgus Imperitorum in-
stitutam uocat, aditum Iuuenibus ad Ius ciuile,
quippe quæ elementa tradunt, patefaciunt. Porro
hæ in quatuor libros diuiduntur, in quibus qui-
dem libris sunt plures & separati tituli, qui deniq;
in plures secantur paragraphos.

De Nouellis constitutionibus.

Post hæc editæ fuerunt nonnullæ constitutio-
nes, quibus pleræq; leges tam Iurisconsultorū
quam Imperatorum Codicis corriguntur, atq;

quod extremum est in arte, finisq̄ huius legalis scientiæ, id compendiarie uia exhibent, constitutiones istæ, quæ libello, quod Authenticum Inscrbitur, Includuntur. Hicq̄ libellus in nouem secatur partes, collationes appellatas, quarū unaquæq̄ in plures & titulos, & paragraphos distinguitur. De authore harum constitutionum apud maiores nostros sæpe dubitatum est, quibusdam affirmantibus eas Iustiniani esse, quibusdam uerò contra. Sed tamen in tam uaria & diuersa disputatione receptum est, eas ipsas in foro obseruandas esse, quare disquisitio illa per quam quæritur, quis sit author, non admodum necessaria est.

De consuetudinibus feudorum.

NOuissimo loco habemus consuetudines feudorum, quæ licet, olim iuri civili incognitæ essent, prudentum tamen moribus receptæ sunt, uimq̄ legis ab ipsa consuetudine obtinuerunt. In his enim feudalia sita cernere est. Diuiduntur in duos libros continentes sub se plures titulos, qui deinde capitibus, & demū paragraphis distinguntur. Huic Codici addere potestis constitutiones duas Henrici Imperatoris, quæ extrauagantes nominantur. Item libellum cuius Inscriptio est, De pace constantiæ.

*Cur ea librorum Iuris ciuilibus diuifio, qua paffim
utimur, facta fuerit.*

HOC quoq; loco præterendum non est, om-
ne Ius ciuile à librarijs, ut commodius circū-
ferri poffit, aliter quàm ab ipsis iuris authoribus
factum fuerit, diuifum eſſe. Etenim Pandectæ tri-
bus Tomis cōcludūtur, quorū nomina ſunt hæc.

Digeſtum Vetus,
Infortiatum, &
Digeſtum Nouum.

Quartus uero Tomus complectitur nouē libros
Iuſtiniani Codicis, et is quidē Codex nominatur.

At reliqui eiufdem Iuſtiniani Codicis libri, qui
ſunt tres poſteriores, unā cum Inſtitutionibus, Au-
thentico, & feudorum legibus, quinto Includun-
tur Tomo, cui Volumen eſt nomen. Quinq; itaq;
Tomi ſunt, qui Ius ciuile complectuntur, nempe.

Digeſtum Vetus.
Infortiatum.
Digeſtum nouum.
Codex, &
Volumen.

*Breuis explicatio abbreviaturarum (ut uocant) quæ apud
Iuris Interpretes inueniuntur.*

Commodiſſimè hic explicari poſſent abbrevia-
turæ paffim in Iure diſperſæ, ſed ne diutius in

hac præfatione uos remorer, paucas usluti neces-
sarias notas planas faciam, deinde indicabo locos
ex quibus reliquas per uos Intelligere poteritis,
cùm libuerit.

Rub.

Rubrica.

l.

lege.

ll.

legibus

§.

Paragrapho.

c.

Capitulo.

cle.

Clementina.

Inst.

Institutionibus.

ff.

Digestis. Est autem hic notandum, quòd
ubi aliqua lex ex digestis citatur, tunc ommissis il-
lis dictionibus, nempe Digesto Veteri, Infortia-
to, Digesto nouo, intra legem allegatam, &
titulum, in quo sita est dicta lex, apponitur hæc
nota, ff. uel sine ipsa nota, citata lege statim
scribimus titulum, in quo reperitur lex.

c.

Codice. Illud quoq; sciendum est, citantem
aliquam legem, quæ sit in tribus posterioribus
libris Codicis, oportere ultra notam, qua Codex
significatur, apponere aliam particulam, per
quam liber Codicis Indicetur puta lib. x. xi. aut
xij. ut si quis legem secundam Codice de conue-
niendis fisci debitoribus, afferre uelit, is ita scri-
bet, l. ij. C. de conu. fi. deb. lib. x. sic cùm cita-
tur aliquod capitulum, quod sit in libro sexto De
cretalium, eo casu, ultra titulum libri apponitur
altera ex his particulis, nempe in 6. uel lib. vi.

Aut.

Authentica uel Authentico.

Vsi, feu.

Vsibus feudorum.

lib.

libro.

Tit.	Titulo.
Trac.	Tractatu.
Q.	Quaestione.
No.	Noto, siue nota, aut notabili.
I.	Primo.
j.	Infra.
ſ.	Supra.
d.	Dicto.
eo.	eodem.
prin.	principio.
pe.	penultimo.
fi.	finali.
per to.	per totum.
op.	oppono, uel oppositione.
ſo.	ſoluo, uel ſolutio, aut ſolutione.
cons.	Conſilio.
nu.	numero.
ſe.	ſequenti, uel ſequentibus.
plu.	pluribus.
glo.	gloſſa.
Doct.	Doctores.
Alc.	Alciatus.
Accu.	Accuſius.
Abb.	Abbas.
Ang.	Angelus.
Baldui.	Balduinus.
Bar.	Bartolus.

Bal.	Baldus.
Can.	Canciuncula,
Dec.	Decius.
Fel.	Felinus.
Fab.	Faber.
Ferret.	Ferretus.
Mont.	Montanus.
Old.	Oldendorpius.
Por.	Portius.
Zas.	Zasius.

Explicationes has ferè omnes ex libello, qui modus legendi in utroq; Iure dicitur, sumpsi. reliquas uerò notas in eodem libello explicatas legere poteritis.

Hortatiuncula.

Illud uos, adolentes optimi, ad extremum & oro & hortor, ut hoc quaecunq; officium meum uestra causa susceptum ad gloriam dei, Reiq; publicæ utilitatem amplectamini, ac diligenter obseruetis.

19

Index rerum insignium, quæ superioribus
Capitibus Continentur.

- P** Ræfatio causam continens, quamobrem Insti-
tutionum argumentum eo, quo fit, modo ex-
plicetur. char. 7.
- Quæ in exponendo Institutionum argumēto ob-
servata sunt, & quibus rationibus. char. 7.
- Qua mente, quaq̃ ratione Institutiones scriptæ
fuerint, char. 8.
- De fructu, quem ex Iuris Institutionibus petere
nos conveniat. char. 9.
- De Institutionum civilium titulo. char. 9.
- Institutiones civiles, an Iustiniano falsò adscriptæ
fuerint. char. 10.
- Quid in Iuris Institutionibus tradatur, & quo or-
dine. char. 10.
- Rubricæ oēs primæ Institutionū partis. char. 11.
- Rubricæ oēs secundæ Institutionū partis. char. 11.
- Rubricæ oēs tertiæ Institutionū partis. char. 12.
- Philosophiæ divisio, & ad quā ipsius philosophiæ
partē Iuris Institutiōes referri debeāt. char. 13.
- Propositio, per quam dicitur de Iuris civilis libris
deq̃ nonnullarum notarum interpretatione
paucis agendum esse. char. 14.
- De Pandectis. char. 15.
- De Codice. char. 16.

De Institutionibus.	char. 16.
De nouellis Constitutionibus.	char, 16.
De Consuetudinibus feudorum.	char. 16.
Cur ea librorum Iuris ciuilibus diuifio, qua paffim utimur, facta fuerit.	char. 17.
Breuis explicatio abbreviaturarū (ut uocāt) quæ apud Iuris interpretes inueniūtur.	char. 17.
Hortatiuncula.	char. 18.

SURGET SVB

A
V
R
E
A
P
A
X
T
O
T
O

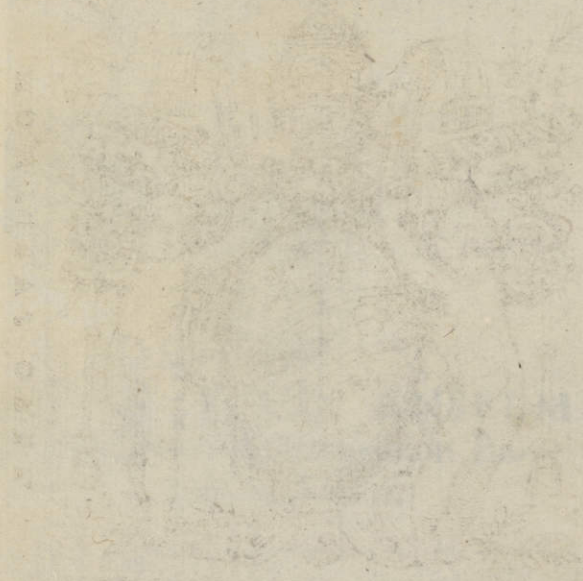

M
O
N
T
I
B
V
S
O
R
B
E.

BONONIAE APVD ANSELMVM
Giaccarellum M D. L.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

INVENTION

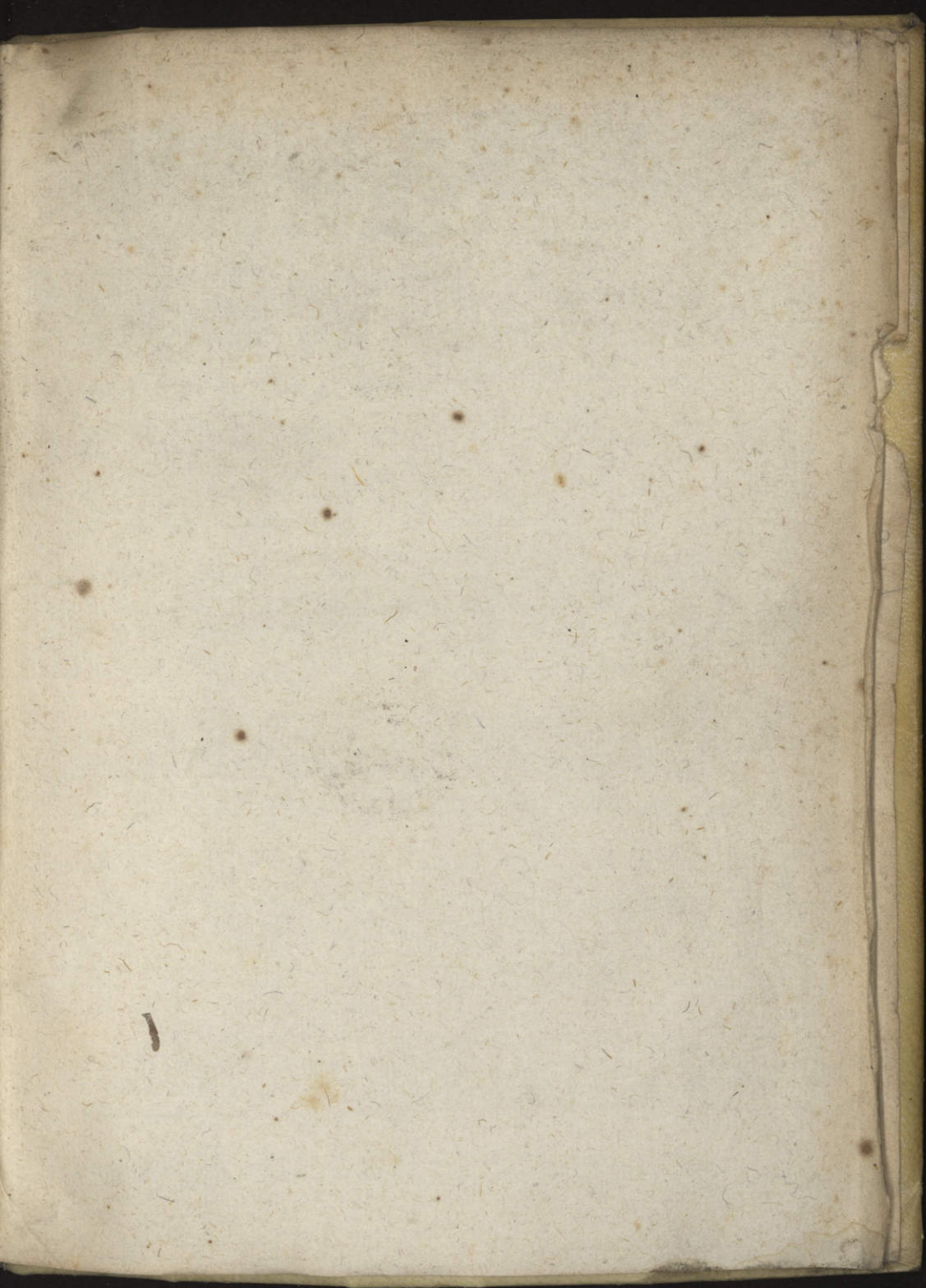

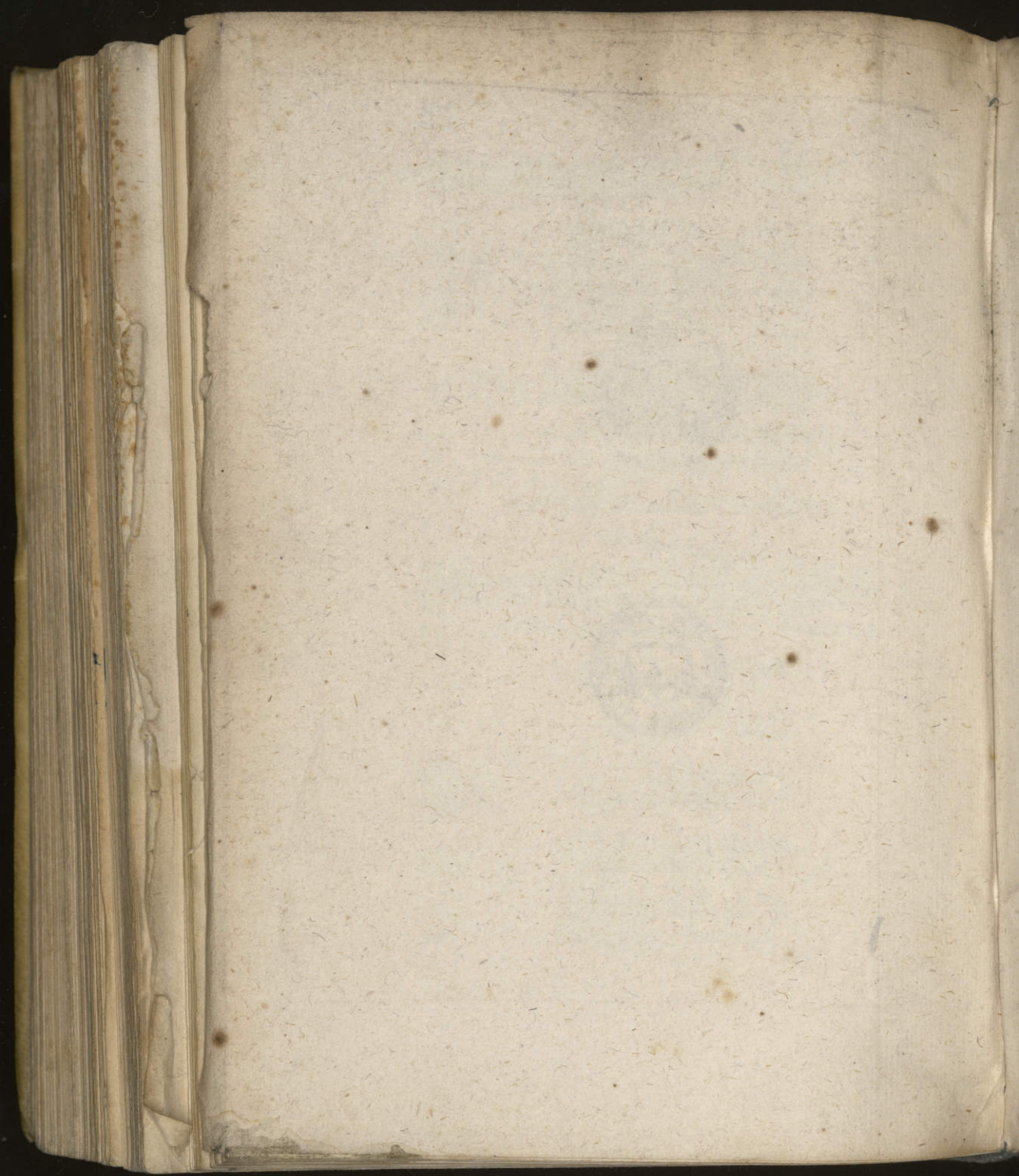
Faint text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

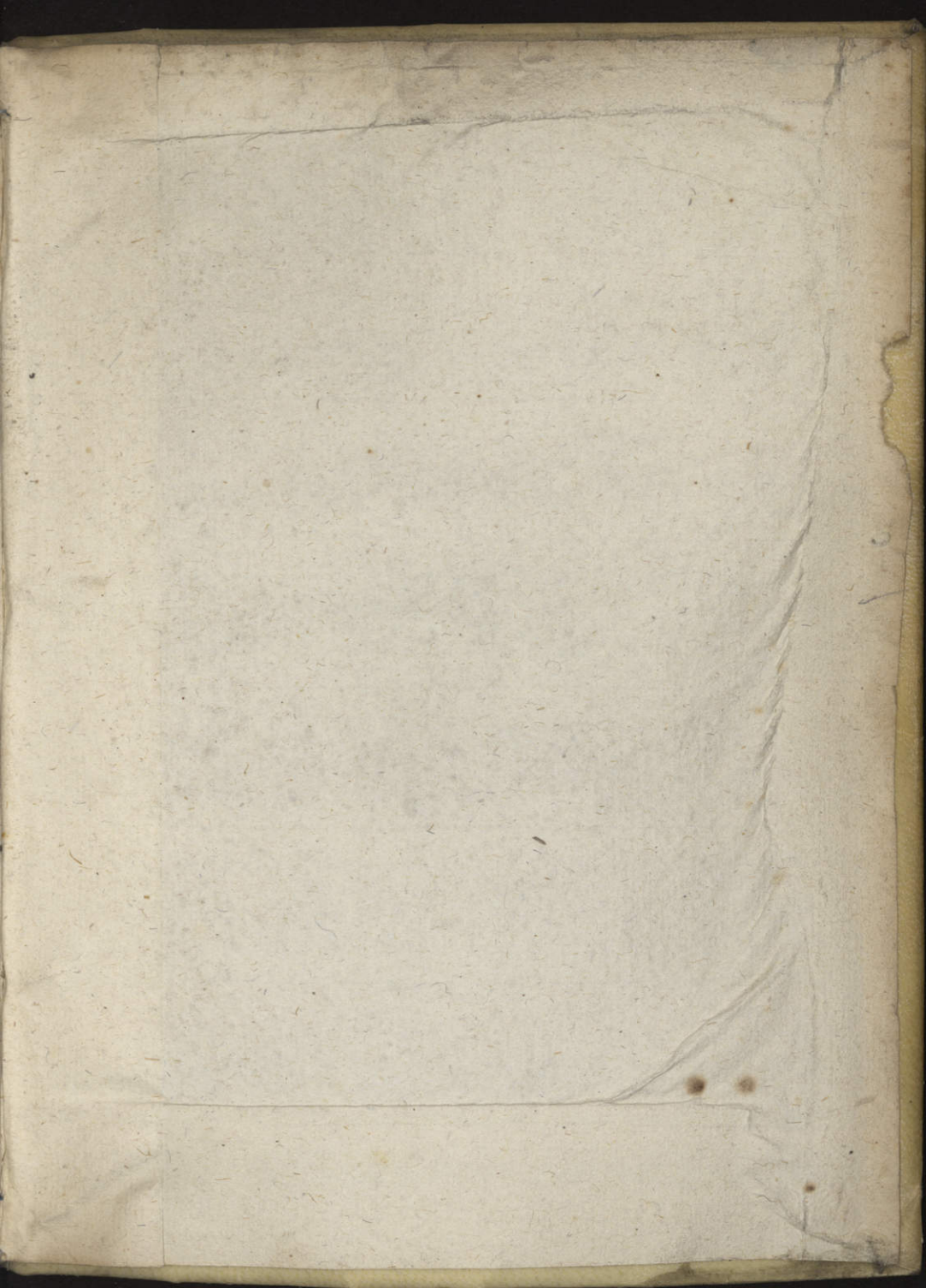
Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a footer, including the word "ANGLICA" and the number "11".

A
C
R
M
C
D
P
I

